

Tábori Zoltán

Torzó

Tódor János *Vadászjelenetek Magyarországon* című kötete a gyűlölet-bűncselekményekkel foglalkozik „Olaszliszkától a cigány sorozatgyilkosságig”, ahogy az alcímben áll, és ha van hiánypótló mű, akkor ennek a könyvnek annak kellene lennie. Mégsem az. Mondhatnánk, önhibáján kívül, de ez nem gyógyír a bajra.

Tódor példátlan elszántsággal végzi újságírói-szociográfusi terepmunkáját. Nincs senki az országban, aki jobban utánajárt volna minden egyes bűncselekménynek, amely az etnikai hidegháború frontvonalain pattant ki, függetlenül attól, hogy a sértettek, vagy éppen az elkövetők kerültek-e ki a cigány közösségből. A számtalan előbbire példa a Molotov-koktélok töltögető pátkai polgárőrök esete, a kevés utóbbira Marian Cosma kézilabdázó meggyilkolása, de szerepel a kötetben olyan irodalmi riport is, amelyben nem is igazán világos, illetve felcserélődik az áldozati és tettesi szerep, lásd az abádszalóki „borotvakésses ember” rég elfeledett ügyét. És persze ott van a kötet élén a kiindulópont, az író által gátszakadásnak nevezett szörnyűség, Szögi Lajos tanár mártírhalála.

A könyv kétharmadát azonban az úgynevezett „cigány sorozatgyilkossággal” foglalkozó tényleírások, riportok és interjúk teszik ki. A téma az a rövid időszak, amikor az etnikai hidegháború egyszer csak magasabb fokozatba kapcsol, hirtelen kiélesedett, szó szerint forróvá vált. Ez a háború a rendszerváltás óta, a versenytársadalom beköszöntével sokak számára észrevétlenül, és még többek számára érdektelenül folyt. A béke, pontosabban a megbékélés reménye Olaszliszkan foszlott szét 2006 októberében, és a kisebb csetepaték után fellángoló bozótharc rajtaütései egészen 2009 augusztusáig tartottak Molotov-koktélok, puskák és kézigránatok bevetésével. Tódor nem utólagos krónikát ír erről a fű alól kitért háborúról, hanem igazi haditudósítóként számolt be a frontvonal eseményeiről, és munkái azon melegebben meg is jelentek a *Kritikában*. Egy haditudósító a dolog természeténél fogva sosem mentes a részrehajlástól; nem lehet egyszerre a front mindkét oldalán állva tudósítani. Tódor is áll valamelyik oldalon: természetesen az esélytelenekén, a kirekesztettekén, az elesettekén. A romákén. Beszámolói ezért újra és újra vád- vagy védőbeszédi hangvételbe csúsznak. A helyzetek és körülmények ismeretében teljesen jogosan. Aki látta, amit Tódor látott, alulnézetből Magyarországot, nem is tehet másképp. De sokan nem látják ezt a Magyarországot. A könyvvel kapcsolatos legfontosabb kérdés ezért így hangzik: ez a szembesítés miért késelt nyolc évet? Ezek a súlyos és megkerülhetetlen írások miért csak nyolc év elteltével jelentek meg kötetben?

A válasz látszólag egyszerű. A szerző nyilván meg akarta várni, amíg pont kerül a központi téma, a cigánygyilkosságok hat éven át húzódó perének végére. De ez nem így van. A könyvnek már évekkal azelőtt meg kellett volna jelennie a *Magyarország felfedezése* sorozatban, amely szerződéssel és ösztöndíjjal támogatta Tódor János szociográfiai kutatómunkáját. Öt év telt el, mire az első könyv megjelent erről a magyar kriminalisztika történetében egyedülálló bűncselekmény-sorozatáról, illetve a magyar társadalomtörténet egyik legmeggrázóbb fejezetéről, ha már szociográfiákról beszélünk. Nem volt kiadó, amely a

szociográfiai sorozat tetszhalálával kapva kapott volna Tódor kéziratán, hogy övé legyen az elsőség, sőt talán az egyedüliség egy ilyen elhallgathatatlan, ma még felmérhetetlen jelentőségű eseménysorozat felmutatásában?

Nem volt.

Tódor János könyve ezért nem hiánypótló mű. Mert hiányt csak ott lehet pótolni, ahol van hiány. Kereslet. Szívóerő.

Hogy miért nem vállalkozott egy kiadó sem az eredeti címén *Vadászjelenetek Gettó-Magyarországon* kiadására? Egy kiadóigazgató így fogalmazott nekem még a kétezres évek legelején: „Ha egy kézirat olyan ütős, hogy beszakad alatta az asztal, először is azt vizsgáljd meg, miért nem jelentkezett még senki ilyesmivel a piacon.”

A kiadóigazgatók megvizsgálták. Ahogy mi, alkotók is megvizsgáltuk 2009 őszén, amikor kisebb újságírói körben arról beszélgettünk, hogy mikor jelenik meg könyv a hírhedt merényletsorozatról. A *Bank & Tőzsde* szerkesztője megjegyezte: „Egyenként címolddalas hírek, véres krimi, százezres példányszám, de tizenkettő egybefűzve már társadalomrajz, a kutyának se kell.”

A társadalom nem akar tudni a periféria problémáiról. A főlöszleges tudás lemaradással jár, és ki akar egy hellyel is hátracsúszni versenytársadalmunk eredményjelző tábláján?

A kiadóigazgatók piaci szempontok alapján mérlegelnek. Általában ezer eladott példánynál szokás meghúzni a határt, ahol egy könyv gazdaságossá kezd válni. Magyarországon kimutathatóan nem volt ezer ember, aki fontosnak tartotta volna a Tódor-féle könyvben foglaltakat. Annyira fontosnak, hogy pénzt adjon érte, és feltegye a könyvespolcára. Csiki László néhai író barátom előszeretettel mondogatta, hogy akkor van rendben a társadalom lelkiismerete, ha egy könyv nem kerül többbe egy korsó sörnél. Manapság átlagosan hétszer többbe kerül.

Akkor hogy jelenhettek meg mégis a *Vadászjelenetek* nyolc év elteltével? Magam se érteném, ha nem lettem volna ott tavaly novemberben a Kossuth Klubban, a könyv bemutatóján, ahol elhangzott, hogy egy magánszemély anyagilag megtámogatta a kiadást. És ez a könyv árán is meglátszik: nem üti meg a hat korsó sört.

Mindaddig nem mondhatunk hiánypótló műnek egy hiteles és fontos kor- és társadalomrajzot, amíg nincs rá vásárlói igény. Tódor János és társai körül fogy a levegő. Megszűnt az *Amaro Drom* című roma lap, amelynek Tódor állandó munkatársa volt. Megszűnt a Minőségi Újságírási Díj, amely 2008-ban díjazta Tódort. Megszűnt a Pulitzer-emlékdíj, amelyet 2012-ben vehetett át. Megszűnt a *Népszabadság*, amely a sajtópert is felvállalva közölte Tódor exkluzív interjúját a cigánygyilkossági per negyedrendű vádlottjával. És csak ő tudja, mi minden köldökzsinór szűnt meg körülötte.

Az nem lehet vigasz, hogy elsüllyedt a piaci szemlélet egyik zászlóshajója is, a *Bank & Tőzsde*, amelynek a szerkesztője olyan pontosan látta előre a társadalmi értékítéleteket.

De akkor hogyan lehetett piaci siker a *Lézeres gyilkos* című svéd krimi, amely háttorzongató időzítéssel, a cigánygyilkosságok első évében, nyár elején jelent meg, és hasonló, a kilencvenes évek elején megtörtént esetet dolgoz fel? Azt a merényletsorozatot tizenegy bevándorló ellen követték el Stockholm és Uppsala környékén, és a könyv ugyanúgy épít szemtanúk beszámolóira, jegyzőkönyvekre, interjúkra és hasonlókra, ahogy Tódor.

Leszámítva azt a helyzeti előnyt, amit egy skandináv krimi mindig élvez, van egy óriási különbség. A lézeres gyilkos beismerte tettét. A cigánygyilkosok teljes tagadásban vannak. A lézeres gyilkos kerek történet. A *Vadászjelenetek* torzó.

A modern krimi legfőbb ismérve, hogy az elejétől fogva tudjuk, ki a tettes, ismerjük szinte minden rezdülését, és többnyire ugyanilyen mélységig belelátunk a nyomozók világába is: az olvasó előtt nem maradhat rejtve se a nemi életük, se a kedvenc időtöltésük. Tódor nem élhetett egyik megközelítéssel sem. Nem adatott meg neki a lehetőség,

hogy kicsit is krimiként fazonírozza anyagát. Mert, ugye, hogyan tudhatná bemutatni három olyan elkövető mozgatórugóit, akik ártatlannak vallják magukat, és azt állítják, hogy a közelében sem jártak a gyilkossági helyszíneknek? Az elkövetők nem állnak szóba az újságíró Tóddal, mert azt játsszák, amit a móri bírósági fiaskó után szinte minden tettes: legjobb mindent tagadni, mert hátha a bíró tudat alatt tart attól, nehogy elkövesse ugyanazt a hibát, amit a kollégája, aki nyolc rendbeli emberölésben való társtettesként életfogytiglanra ítélt egy vádakat tagadó, az ügyben utóbb teljesen ártatlannak bizonyuló embert. A másik megközelítés pedig, a nyomozás felőli azért nem járható út Tóddnak, mert fasírtban van a nyomozókkal. A nyomozók sem állnak szóba az újságíró Tóddal, körülbelül azért, amiért a katonatisztek se szívlelik az orrát mindenbe beleütő, szókimondó, kákán is csomót kereső haditudósítót. Tóddnak persze attól még van bőven miből merítenie, de az anyaga így akkor is torzó.

Tódor nem tudott belelátni sem a tettesek lelkébe, sem a nyomozók veséjébe, hogy igazi sikerkönyvet írhasson. Beleláthatott viszont az áldozatok életébe. Ezeket a szívszorongató helyzeteket és összefüggéseket nem lehet elégszer leírni. Kötetben újra megjelentetni. Ez a könyv a lefokozás, a másként kezelés tragédiájáról szól. Torzóságában is sokkalta polcra valóbb megannyi kriminél. Nyolc év után a piac ítélszéke elé került, és most jön a „feketeleves”, ahogy egy békéltető testületben tevékenykedő pszichológus barátom szokta leszögezni, merthogy ne legyenek illúzióim, „a piac mindent pontosan beáraz”. Szerintem nincs teljesen igaza, és remélem, most se lesz.

Tódor János: *Vadászjelenetek Magyarországon. Gyűlölet-bűncselekmények Olaszliszkától a cigány sorozatgyilkosságig.* Budapest, 2017

E számunkat nyomta és kötötte a Print 2000 Nyomda Kft.

print 2000

NYOMDA KETKECSKEMÉT

6000 Kecskemét, Nyomda u. 8.

Tel.: +36 76 501 240; Fax: +36 76 501 249

E-mail: info@print2000.hu

www.print2000.hu

Folyóiratunk megjelentetését az Emberi Erőforrások Minisztériuma és
a Nemzeti Kulturális Alap támogatja.

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA

nkA

Nemzeti Kulturális Alap